

Indhold

Hvorfor plante et værksted?	15
Litteratur	17
1. Æstetik – et nyt og dog gammelt begreb	
af Suzanne Ringsted	19
Det kunstneriske	19
<i>Skaber børn kunst?</i>	21
Det musiske	22
Det æstetiske	23
<i>Æstetikbegrebets rødder</i>	23
<i>Ordet æstetisk</i>	24
<i>Æstetisk virksomhed – vores model</i>	25
<i>Identitetsdannelse og æstetisk virksomhed – Kirsten Drotner</i>	26
<i>Æstetisk virksomhed – kort sagt</i>	27
<i>Det intellektuelle og det æstetiske sprog</i>	27
<i>Nedprioritering i den pædagogiske verden</i>	28
<i>Opprioritering i erhvervslivet</i>	29
Malcolm Ross – model for æstetisk pædagogisk praksis	29
Den æstetiske opdragelse – og dannelse	32
<i>Indretningen og rammerne</i>	32
Afrunding	34
Litteratur	34
2. Værksted og formning – lidt historie	
af Jesper Froda	35
Værkstedet	35
Formning	38
Værkstedstanken dukker op igen	39
De praktisk-kreative værksteder	40
Kritisk-frigørende pædagogik	42
Litteratur	43

3. Om teori og praksis

af Jesper Froda	44
Myter om forholdet mellem teori og praksis	44
Sammenhængen mellem teori og praksis	44
Når teorien forhindrer børn i at lære noget	47
Sokrates sagde, at jo mere jeg ved, desto mere ved jeg, jeg ikke ved	48

4. Hvis er læreprocessen?

af Jesper Froda	49
Læreprocesser skal bygge på erfaringer	51
Læreprocesser skal bygge på eksperimenterende virksomhed	52
Æstetiske læreprocesser	54
Afrunding	55
Litteratur	55

5. Små og store børns livssituation

af Suzanne Ringsted	56
Den firdobbelte socialisation	56
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	58
Børn vokser op i forhandlings- og aftalefamilien	59
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	60
Børn har få ansvarsområder i hjem, institution og skole	60
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	58
Børn er en ombejlet forbrugergruppe	60
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	61
Børn er kapaciteter inden for informationsteknologien	62
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	63
Børn lever ofte i en beskyttet børneverden	64
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	65
Børn er synlige og ønskede i dag	66
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	67
Mange familier har det godt i dag	67
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	68
Samfundsudviklingen går stærkt – normer og værdier er i opbrud	68
<i>Konsekvenser for værkstedsarbejdet?</i>	69
Afrunding	69
Litteratur	69

6. Værkstedsarbejde, identitet og personlighed	
af Suzanne Ringsted	71
Berit Bae – anerkendende relationer	72
<i>Teorien set i forhold til værkstedsarbejde</i>	75
Lev Vygotskij – zone for nærmeste udvikling	75
<i>Teorien set i forhold til værkstedsarbejde</i>	76
Alexei Leontjew – virksomhedsbegrebet	76
<i>Teorien set i forhold til værkstedsarbejde</i>	78
Mihaly Csikszentmihalyi – flowbegrebet	78
<i>Hvad fremmer flowtilstanden?</i>	80
<i>Teorien set i forhold til værkstedsarbejde</i>	81
Afrunding	81
Litteratur	82
7. Sansintegration	
af Suzanne Ringsted	83
Selve sansintegrationen	85
De to hjernehalvdele	87
Afrunding	88
Litteratur	89
8. De mange intelligenser – Howard Gardners teori	
af Suzanne Ringsted	90
De mange intelligenser	91
Intelligensernes udvikling	94
Pædagogisk betydning af Gardners teori	95
Pædagogiske grundantagelser	95
Brug af teorien i det pædagogiske praksisfelt	97
Fokus på værkstedsarbejde	97
Afrunding	97
Litteratur	98
9. Udvikling af sprog	
af Suzanne Ringsted	100
Om sproget og dets funktioner	100
Sans- og førstehåndsoplevelser	101
Udviklingen fra ord til begreb	103
Begrebsudvikling og værkstedsarbejde	104
Litteratur	105

10. Fantasi	
af Suzanne Ringsted	106
Hvad er fantasien da for en størrelse?	106
Hvorfor fantaserer vi?	107
<i>Leontjew</i>	107
<i>Freud</i>	108
<i>Piaget</i>	109
Sammenfatning	109
Børn virker mere fantasifulde end voksne – er de det?	109
Fantasi er ikke bare fantasi	110
<i>Fantasien som erstatning og flugt</i>	110
<i>Fantasien som tilpasning</i>	111
<i>Problemløsende og bearbejdende fantasi</i>	112
<i>Skabende fantasi (kreativitet)</i>	112
<i>Frigørende og overskridende fantasi</i>	112
<i>Sociologisk fantasi</i>	114
Afrunding	114
Litteratur	115
11. Kreativitet	
af Suzanne Ringsted	116
Hvad er kreativitet?	116
Den kreative proces	119
Kreativ og logisk tænkning	121
Helhedstænkning	122
Kreativitet er ikke værdifri	122
Kreativitet i et fællesskab	122
Kreativitet og personlighedstræk	123
<i>Kommentar</i>	125
Kreativitet og opdragelse	125
Det 21. århundrede: Det kreative samfund	127
<i>Erhvervslivets nye mantra: Innovation og kreativitet</i>	128
Kreativitet i institution og skole	129
<i>Tid nok er meget afgørende</i>	130
<i>Fokus på egen aktive virksomhed</i>	130
Pædagogens/lærerens rolle er vigtig	130
<i>Arbejdspladsens betydning – 10 faktorer</i>	132
Afrunding	132
Litteratur	133

12. Hvorfor tegner børn og unge, som de gør?

af Suzanne Ringsted	135
At studere børns og unges tegninger	135
Præsentation af fire hovedopfattelser	136
<i>Første dimension: Syn på forholdet mellem menneske og samfund</i>	136
<i>Anden dimension: Syn på udviklingsprocessen</i>	137
Mekanisk materialisme	137
<i>Resultat af indlæring</i>	138
Mekanisk idealisme	139
<i>Modning og vækst</i>	139
<i>Nedarvet evne til at tegne grundformer</i>	139
Dialektisk idealisme	141
<i>Indre »kamp« mellem ubevidste tanker og følelser</i>	141
<i>Samspil mellem følelsesmæssig og sansemæssig erkendelse</i>	142
<i>Samspil mellem evnen til at danne helheder og sansebearbejdning</i>	143
Dialektisk materialisme	144
<i>Tilegnelse og brug af begreber, viden og færdigheder</i>	144
<i>Dialektisk proces mellem konstruktion af eget billedsprog og kulturens billedsprog</i>	146
Afrunding	147
Litteratur	149

13. Billedpædagogikker

af Suzanne Ringsted	151
Indlæringspædagogik	151
<i>Børn og unge skal lære håndværket at tegne</i>	151
Reformpædagogik	153
<i>Børn og unge skal frit skabe billeder</i>	154
Kritisk-frigørende pædagogik	158
<i>Den polariserende pædagogik</i>	158
<i>Kritisk-æstetisk erfaringspædagogik</i>	160
<i>De 100 sprogs og synets pædagogik i Reggio Emilia</i>	163
Vores eget bud – kritisk-frigørende billed- og værkstedspædagogik	163
<i>Billedarbejdets betydning</i>	164
<i>Pædagog/lærerrolle</i>	164
<i>God faglig planlægning</i>	165
<i>Hvordan kan man arbejde med billeder?</i>	166
<i>Kort om teknik og materialer</i>	169
<i>Hvad kan billedet fortælle?</i>	170
Billedarbejde inden for det specialpædagogiske område	172
<i>Billedarbejde med udviklingshæmmede</i>	173
Afrunding	174
Litteratur	174

14. Den billedsproglige udvikling

af Suzanne Ringsted	175
Køn og billedsprog	177
Skriblerier: Skribleg og de første billedsproglige former (fra ca. 1½ år)	178
<i>Finnmotorikken i håndbevægelserne</i>	181
<i>Farvebrug</i>	181
Indre virkelighed: Fra private til kollektive symboler (fra ca. 2½ år)	181
<i>Finnmotorikken i håndbevægelserne</i>	183
<i>Udvikling af menneskefiguren</i>	183
<i>Grafiske fortællinger</i>	187
<i>Farvebrug</i>	188
<i>Voksenopmærksomhed – billedet kan fortælle</i>	189
Skemaer: Kollektive symboler (fra ca. 5 år)	190
<i>Finnmotorikken i håndbevægelserne</i>	193
<i>Farvebrug</i>	193
<i>Voksenopmærksomhed – billedet kan fortælle</i>	194
Begyndende ydre virkelighed: Konkrete symboler, der ligner (fra ca. 8½ år)	195
<i>Farvebrug</i>	198
<i>Voksenopmærksomhed – billedet kan fortælle</i>	198
Ydre virkelighed: Vellignende symboler (fra ca. 12 år)	199
<i>Farvebrug</i>	201
Realistisk og ekspressivt: Realistiske symboler og bevidst personligt udtryk (unge/voksne)	201
Billedsprog og udviklingshæmmede	202
<i>Hvad er udviklingshæmning?</i>	202
Afrunding	203
Litteratur	204

15. Arne Trageton – den rum- og formskabende udvikling

af Suzanne Ringsted	205
Udgangspunkt	206
Barnets rum- og formskabende udvikling	206
Den sensomotoriske fase/leg (ca. 0-2 år)	207
<i>Lighed med billed- og legeudviklingen</i>	208
Den divergente symbolfase/leg (ca. 2-4 år)	208
<i>Lighed med billed- og legeudviklingen</i>	209
Den konvergente symbolfase/leg (ca. 4-7 år)	209
<i>Lighed med billed- og legeudviklingen</i>	210
Udviklingen fra ca. 7-årsalderen – realisme/ekspressiv fase	211
<i>Lighed med billed- og legeudviklingen</i>	211
Hvordan ser virkeligheden ud?	211
Pædagogiske tanker	211

Rumindretning	212
Pædagog/lærerrolle	212
Materiale til tredimensional formning og leg	213
Udendørs	215
Særligt om skolen	215
Specialinstitutioner	216
Afrunding	216
Litteratur	217
16. Reformpædagogiske rødder	
af Suzanne Ringsted	218
Værksteds- og formningspædagogikker – indledning	218
Lowenfeld og Britains »Kreativitet og vækst«	218
<i>Syn på barnet</i>	218
<i>Pædagogisk grundholdning</i>	219
<i>Udviklingstrin i det skabende arbejde</i>	219
<i>Selve undervisningen i formning</i>	220
<i>Formningslærerens rolle</i>	220
<i>Kommentar</i>	221
Bernadotteskolens p-fagsordning	222
<i>P-fag</i>	223
<i>Pædagogisk udgangspunkt</i>	223
<i>P-værkstederne</i>	224
<i>P-fag rummer mange værksteder</i>	224
<i>Indretningen af værkstederne</i>	225
<i>Værkstedslæreren</i>	226
<i>Kommentar</i>	226
Afrunding	227
Litteratur	227
17. Freinets pædagogik	
af Suzanne Ringsted	228
Hvem er han?	228
Centrale principper i pædagogikken	228
<i>Grundholdning til barnet</i>	228
<i>Arbejde som udviklings- og læringsrum</i>	228
<i>Det famlende eksperiment</i>	229
<i>Værkstederne</i>	229
<i>Naturen</i>	231
<i>Den enkelte og fællesskabet</i>	231
<i>Udtrykket og kommunikationen</i>	232
<i>Lærerens og pædagogens rolle</i>	232

Freinet i Danmark	232
<i>Værksteder</i>	233
Kommentar	233
Litteratur	235

18. Pædagogikken i Norditalien

af Suzanne Ringsted	236
Indledning	236
Reggio Emilia	237
<i>Grundholdning i pædagogikken</i>	237
<i>Organisering af arbejdet</i>	238
Indretningen	239
Det store værksted – atelieret	239
Værkstedspædagogen	240
ReMida Center – et nyt tiltag	241
Dokumentation og synliggørelse af det pædagogiske arbejde	241
<i>Kommentar</i>	242
Kommunen Scandicci – kunsten i børnehaven	244
<i>Kunst som omdrejningspunkt</i>	244
<i>Indretningen</i>	244
<i>Kommentar</i>	245
Pistoia og Cesenatico – »den integrerende baggrund«	245
<i>Syn på barnet</i>	245
<i>Spor</i>	245
<i>Planlægning og sammenhæng</i>	246
<i>Projekterne og aktiviteterne</i>	246
<i>Kufferten – sammenhæng mellem daginstitution og skole</i>	247
<i>Særligt i Pistoia</i>	247
<i>Kommentar</i>	247
Afrunding	247
Italienske spor i Danmark	248
Litteratur	251

19. Kritisk-frigørende værkstedspædagogik i dag- og døgninstitution

af Jesper Froda og Suzanne Ringsted	252
Typer af værksteder	252
Samlivsformer	253
Grundprincipper i den kritisk-frigørende værkstedspædagogik	254
<i>Behov, interesser og erfaringer er udgangspunkt</i>	254
<i>Der er mulighed for både planlagt og spontant arbejde</i>	254
<i>Malcolm Ross' model bruges som afsæt</i>	255
<i>Den aktive handlen og det famlende eksperiment indgår</i>	255

<i>Forskellige og mangeartede aktiviteter sikrer alsidig udvikling</i>	255
<i>Hele og sammenhængende processer vægtes</i>	256
<i>De tre hovedtyper af værksteder skal tilgodeses</i>	257
<i>Børn og unge skal være aktive kulturskabere</i>	257
<i>Økologisk bevidsthed er vigtigt element</i>	257
Pædagogens rolle	257
<i>Planlægge, gennemføre og evaluere pædagogiske aktiviteter</i>	257
<i>Skabe rammer og udfordre</i>	258
<i>Bruge iagttagelse og faglig viden</i>	258
<i>Være identitetsmodeller</i>	258
<i>Være samtalepartner og skabe det fælles tredje</i>	258
<i>Synliggøre og dokumentere værkstedsarbejdet</i>	260
Oprettelse og udvikling af værksteder	260
<i>Hvilke værkstedsmuligheder skal der være?</i>	260
<i>Hvem skal drages ind i udviklingen eller etableringen?</i>	261
<i>Hvordan vælger man sig på værkstederne?</i>	261
<i>Personalets værkstedsfaglige kvalifikationer og kapacitet</i>	261
<i>Hvor meget skal aktiviteter fylde i dagligdagen?</i>	262
<i>Værkstedernes indretning</i>	263
<i>Værkstedsprodukternes videre skæbne</i>	265
<i>Nedlæggelse af værksteder</i>	265
Bud på permanente værksteder	265
Værksteder for de 0-3-årige – vuggestuen	266
<i>Nøgleord for aldersgruppen</i>	266
<i>Permanente værksteder</i>	267
Værksteder for de 3-6-årige – børnehaven og børnehuset	268
<i>Nøgleord for aldersgruppen</i>	268
<i>Permanente værksteder</i>	269
Værksteder for de 6-14-årige – fritidshjem, SFO, fritidsklub	271
<i>Nøgleord for aldersgruppen</i>	272
<i>Permanente værksteder</i>	273
De permanente værksteder for unge – ungdomsklub	276
<i>Nøgleord for aldersgruppen</i>	277
<i>Permanente værksteder</i>	277
Værksteder for voksne	278
Afrunding	279
Litteratur	279

20. Værksteder i indskoling og skole	
af Suzanne Ringsted	280
Fremtidens skole	280
Faget billedkunst	283
<i>Formålet med undervisningen i billedkunst</i>	284
<i>Billedbegrebet</i>	285
Billedkunst som værkstedsfag	286
<i>Bryd tid og rum</i>	287
<i>Tænk nyt om billedkunstlokale, klasserum og øvrige arealer</i>	287
<i>Værkstederne i den samordnede indskoling</i>	290
<i>Værkstedsmodellen</i>	291
<i>Lærerrolle – værkstedsundervisning er også hårdt arbejde!</i>	293
<i>Grundprincipper</i>	295
Litteratur	296
21. Fremtidens værksteder	
af Jesper Froda og Suzanne Ringsted	298
Billedfortegnelse	302

Hvorfor plante et værksted?

Vi har kaldt bogen *Plant et værksted*, fordi vi håber, at den vil medvirke til, at der »plantes« værksteder i skolerne samt i vores institutioner for børn, unge og voksne. Værksteder, hvor det sprudler af fantasifulde, eksperimenterende og kreative aktiviteter og billedarbejder som væsentligt led i den pædagogiske praksis. Et sådant værkstedsarbejde vil i høj grad være kulturbærende og kulturskabende. Det er vigtigt i en tid, hvor kultur opfattes som skabt af de få til de mange, hvor dansk kultur er noget, der af Kulturministeriet præsenteres i en kulturkanon, og hvor håndværket og det at være skabende er noget, man passivt forbruger ved at se på tv's gør det selv-udsendelser. Vores måde at tilrettelægge hverdagen på giver meget ringe plads og tid til at være skabende; katastrofalt, fordi det er noget dybt menneskeligt at skabe. Samtidig lever vi i en tid, hvor vi bombarderes med informationer og en strøm af billeder, som det er vigtigt, at vi kan tage stilling til kritisk, selvstændigt og fantasifuldt.

Det er derfor mere end nogensinde vigtigt, at børn, unge og voksne kvalificeres til at deltage aktivt og være medskabende i samfundet og kulturen. Og det er nødvendigt, at de behersker æstetiske, kreative og fantasirige udtryksformer og kulturteknikker som redskaber til at forstå sig

selv og forbedre og forandre verden med. De æstetiske udtryksformer og kulturteknikker udgør et væsentligt supplement til det verbale sprog. I kapitel 2 vil vi uddybe værkstedstanken og begrunde, hvorfor vi finder, at værkstedet er særligt værdifuldt som en måde at organisere på.

Bogen *Plant et værksted* udkom første gang i 1989, fordi vi mente, at der bl.a. i seminarieundervisningen manglede bøger om de æstetiske, håndværksprægede, praktiske og kreative aktiviteter.

Den bog, du nu sidder med, er tredje udgave. Der er sket meget inden for området siden første udgave; væsentligt er især, at

- pædagoguddannelserne i 1992 blev samlet til én fælles uddannelse. Internt kærligt beskrevet som rettet mod »fra vugge til krukke« og fra »normal til gal«.
- pædagoguddannelsens seks kultur- og aktivitetsfag fra august 2007 radikalt blev ændret og delvist samlet i tre linjefag, hvor værkstedsfag, som denne bog bl.a. relaterer til, indgår i det nye linjefag: værksted-natur-teknik.
- læreruddannelsen fra 2007 groft sagt som konsekvens af »PISA-chokket« (hvor presse, undervisningsminister m.fl. gik i koma, da en international

undersøgelse, PISA-undersøgelsen, viste, at danske børn læser dårligere end jævnaldrende børn fra sammenlignelige lande) er revideret kraftigt med større vægning af de bogligt-teoretiske fag.

- politikere og embedsmænd i mere progressive kommuner som fx Aalborg er begyndt at vægte det æstetisk-skabende element i daginstitutionerne (embedsmænd fra Aalborg kommune har således været på studiebesøg i Reggio Emilia i Norditalien sammen med pædagoger, seminariefolk m.fl. for at hente inspiration til kommunens egne institutioner. (Filmen *Det forskende barn*, 1996, dokumenterer denne inspiration).
- der er videreudviklet en hel del nye teorier og tanker, som bør udbredes.

Vores bog er især tænkt som en grundbog. Den gennemgår en række teorier og tanker, som kan udvikle værkstedspraksis og udvide forståelsen for skabende arbejde.

Alt kan ikke komme med i sådan en bog, men noget af det, vi har ønsket at slå fast, er, hvor vigtigt det er, at man kan bruge teorier som værdifuldt refleksions- og udviklingsmateriale for det æstetisk-praktisk-skabende felt. Altså at bekæmpe de modsætninger, som er blevet skabt mellem teori og praksis, mellem fornuft og kreativitet og mellem teoretiske og praktiske fag. Vi har endvidere gennem studerende på vores seminarier erfaret, at der i mange institutioner kun finder få æstetiske, skabende, praktiske aktiviteter sted: Leret er væk, malingen indkøbt færdigblandet (hvis den overhovedet er der), træ mangler, og selve træværkstedet er i øvrigt brugt som depot. Beboerne på pensiona-

ter og lignende bruger primært fritiden til passiv underholdning med hovedvægt på tv- og dvdkikkeri – ja, mange steder findes der slet ikke værksteder, som kunne tilbyde andre muligheder. I skolerne kan det være svært at overbevise forældre om vigtigheden af sådanne aktiviteter, og det er svært at få denne dimension integreret i undervisningen lige så snart, man kommer lidt op i klasserne. For eksempel tør tilsyneladende færre og færre elever vælge billedkunst som valgfag i overbygningen. De mange nye test gør det ikke nemmere.

Kort sagt: Det skabende arbejde fører ofte en kummerlig tilværelse; flere steder overtaget af præfabrikerede hobbyarbejder lige til at færdiggøre.

Heldigvis er der også røster, der adværer mod, at man glemmer legen, kreativiteten, fantasien og håndværket, hvis man skal klare sig godt og opleve livskvalitet. De æstetiske aktiviteter har den natur, at de er knyttet til følelse, sansning og oplevelse. I ordet oplevelse ligger kernen: at livet mærkes, at livet så at sige kommer til os, får kvalitet. Og først når det sker, klarer man sig rigtigt godt. Men det er ikke nok at påstå det. Der skal argumenter til. Disse argumenter skal dels hentes i teoriernes verden, så det begrundes, hvorfor de æstetisk-skabende-praktisk-musiske værkstedsaktiviteter er udviklende og værdifulde for mennesker, og dels dokumenteres i en overbevisende pædagogisk praksis.

Bogen indeholder:

- kapitler, der dækker hele det praktisk-musisk-æstetiske område, og kapitler, der specifikt er relateret til fagområderne billedkunst og værksted.

Lærke (5,3 år) »Jeg skriver også en bog!«

- teorier, der efter vores mening kan styrke argumenterne for og reflekserne over skabende værkstedsaktiviteter.
- forskellige strømninger inden for billed- og værkstedspædagogik.
- vores eget bud på en kritisk-frigørende billed- og værkstedspædagogik i institution og skole.
- omfattende litteraturlister til inspiration og videre læsning.

Kapitlerne i bogen kan læses hvert for sig, men det fulde udbytte fås ved at læse bogen i sammenhæng. Der serveres ingen absolutte sandheder; ej heller kan man finde opskriften på en værkstedspædagogik. Men vi håber, at vores bog kan være med til at sætte skub i, at der plantes tusinder af værksteder. Vi har skrevet bogen til pædagog- og lærerstuderende, pædagoger og lærere samt til alle andre, der interesserer sig for det æstetisk-praktisk-kreative-musiske område.

Bogens idégrundlag og dens holdninger og tanker er udviklet og skabt i fællesskab. Vi har hver skrevet kapitler, men givet feedback og kommenteret hinandens. Suzanne Ringsted har derefter redigeret bogen, og hun er ligeledes hovedansvarlig for denne tredje revision. Vi vil slutte med at sende en varm tak til vores studerende, kolleger, familie og venner, som har været engageret i bogen og givet os konstruktiv kritik.

Litteratur

Kulturkanon. Kulturministeriet og Politikens Forlag, København 2006.

Film

Det forskende barn – børnehaven Tiziana i Aalborg.

Film og teksthæfte. Tilrettelæggelse: Alice Holm & Svend Ovesen. Producer: Svend Ovesen. Avico Videoproduktion, 1996.